

Visienota (homo)seksualiteit

1. Vooraf

Deze visienota is tot stand gekomen onder regie van de stuurgroep homoseksualiteit. Deze stuurgroep is ingesteld ten behoeve van het christelijk-reformatorisch onderwijs. De eindverantwoordelijkheid voor de stuurgroep ligt bij de Vereniging Gereformeerd Schoolonderwijs (VGS), de organisatie voor besturen van reformatorische scholen. Aan dit document hebben verschillende mensen uit het reformatorisch onderwijs meegeschreven. Een brede groep van deskundigen uit de achterban van de reformatorische scholen heeft concepten van commentaar voorzien en suggesties ter verbetering gegeven. De stuurgroep is verantwoordelijk voor de uiteindelijke tekst zoals die nu wordt gepresenteerd.

2. Inleiding

Er is de laatste jaren toenemende belangstelling voor homoseksualiteit in het onderwijs, het pedagogisch klimaat en de manier waarop scholen veiliger kunnen worden gemaakt. Ook in reformatorische en protestants-christelijke scholen vraagt homoseksualiteit om aandacht. Hoe betrekken we bijvoorbeeld het onderwerp bij de toerusting en vorming van onze leerlingen? Hoe moeten we op grond van onze levensovertuiging binnen de school omgaan met de homoseksuele collega en leerling? En hoe leggen we verantwoording af over onze keuzes? Scholen moeten hun integrale beleid ten minste op onderdelen toespitsen op homoseksualiteit. Om dat beleid te kunnen formuleren, hebben we een heldere visie op homoseksualiteit nodig. De door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap in november 2007 gepresenteerde nota 'Gewoon homo zijn' gaat ervan uit dat alle scholen specifiek beleid formuleren ten aanzien van homoseksualiteit. Ter ondersteuning van de beleidsvorming in het christelijk-reformatorisch onderwijs presenteren we in deze nota onze, Bijbels genormeerde visie. Deze is het resultaat van een intensieve bezinning, waarbij we onderwijsmensen, hulpverleners, juristen, theologen en ervaringsdeskundigen hebben betrokken.

3. Bijbels kader

Wij geloven dat elk mens een door God geschapen en gewild wezen is. In de Bijbel spreekt de scheppende God tot mensen. De Bijbel is daarom voor ons gezaghebbend op alle levensterreinen. Dit betekent dat de Bijbel richtsnoer is voor al ons persoonlijk en maatschappelijk handelen en dat de daarin vervatte geboden onopgeefbare uitgangspunten zijn, ongeacht of deze stroken met de maatschappelijke opvattingen. Daarom ligt ook ten aanzien van het onderwerp homoseksualiteit ons toetsingskader ten eerste in de waarden en normen van de Bijbel.

De Bijbelse visie op homoseksualiteit dient vooraf gegaan te worden door een Bijbelse en schepselmatige visie op seksualiteit. In Genesis 2: 18, 23 en 24 vinden we de norm voor het seksuele gedrag. Dit gedeelte beschrijft hoe de HEERE eerst de man schiep en vervolgens uit de man de vrouw. Het is niet zo dat de HEERE eerst de man schiep uit stof van de aarde en vervolgens de vrouw. En dan staat er in Genesis 2: 24: 'Daarom zal de man zijn vader en zijn moeder verlaten, en zijn vrouw aankleven; en zij zullen tot één vlees zijn.' Seksualiteit in de Bijbel heeft te maken met het vormen van een onverbrekelijke verbintenis tussen één man en één vrouw. Naar deze verbintenis wordt in het Nieuwe Testament door de Heere Jezus en later ook door de apostel Paulus terug verwezen. Alleen binnen het huwelijk, als een het hele leven omvattende verbondenheid, komt seksualiteit tot zijn recht.

Sinds de zondeval (de ongehoorzaamheid van Adam en Eva) leven we in een gebroken wereld, waarin we ook veel 'seksuele gebrokenheid' tegenkomen. Ieder mens staat open voor allerlei seksuele gedragingen, gedachten en gevoelens die niet in overeenstemming zijn met Gods bedoelingen. Ook homoseksualiteit is een gevolg van die seksuele gebrokenheid.

In de Bijbel staan verschillende teksten waarin homoseksualiteit wordt afgekeurd. Wij baseren ons daarbij niet alleen op enkele 'losse' teksten, maar vooral op de doorgaande lijn in Gods Woord. In de Bijbelgedeelten waarin homoseksualiteit aan de orde komt, staan ook teksten binnen de context van verkrachting¹ of van afgoderij². Daarom zijn er ook onder christenen mensen die in twijfel trekken of de Bijbel wel zo duidelijk spreekt over homoseksualiteit als zodanig. Het is echter duidelijk dat waar ook in de Bijbel gesproken wordt over homoseksualiteit, dit nooit in positieve zin is³. In de Bijbel krijgt seksualiteit alleen een positieve plaats in het huwelijk van man en vrouw. Wij belijden dit in overeenstemming met de kerk der eeuwen⁴.

Tot het Bijbels kader waarbinnen we met onze homoseksuele naaste omgaan, hoort ook het omzien naar elkaar in de gebrokenheid van het leven. De Heere Jezus Zelf was met ontferming bewogen toen Hij de mensen onderwees in de geboden van Zijn Vader. Dit moet ook de omgang met onze homoseksuele naaste stempelen.

4. Begrippen

Homofilie – homoseksualiteit

Seldenrijk en Ouweneel, een tweetal orthodox-christelijke auteurs, maken een onderscheid tussen de begrippen homofilie en homoseksualiteit. Zij definiëren homofilie als liefde hebben tot hetzelfde geslacht. Homoseksualiteit betreft dan de gedragingen die daarvan het gevolg kunnen zijn. De wetenschap gebruikt dit onderscheid meestal niet. De grenzen tussen gevoelens en de praktijk zijn vaak ook veel minder scherp dan de twee definities suggereren. Desondanks hechten wij eraan een onderscheid te maken tussen homoseksuele gerichtheid (het verlangen) en homoseksuele praxis (de daad). Dat heeft pastorale en pedagogische waarde. Overigens beseffen wij dat de seculiere homobeweging het onderscheid tussen gerichtheid en praxis verwerpt. Op dat punt bestaat er een groot verschil tussen hen en ons.

Geraardheid – gerichtheid

Andere verschillen betreffen het gebruik van de begrippen 'geeraardheid' (Ouweneel) en 'gerichtheid' (Seldenrijk), 'oriëntatie' (Van der Laan) of 'voorkeur'. In het begrip 'geeraardheid' zit de gedachte opgesloten dat homoseksualiteit aangeboren is en dus per definitie onveranderbaar. We zullen in dit document steeds spreken over homoseksuele gerichtheid, omdat dit woord neutraal is met betrekking tot de theorieën over het ontstaan van homoseksuele gevoelens.

5. Wetenschappelijk kader

In de achterliggende jaren is veel onderzoek gedaan naar het ontstaan van homoseksualiteit. Onder invloed van het biologisch essentialisme kreeg in de zeventiger jaren de opvatting veel aanhang dat homoseksualiteit voornamelijk genetisch is bepaald en een natuurlijke variant van menselijke seksualiteit, naast heteroseksualiteit. Wetenschappelijk onderzoek heeft hiervoor echter geen bewijs geleverd.

De meeste deskundigen gaan ervan uit dat homoseksualiteit zich ontwikkelt in de vroege jeugd, als gevolg van een combinatie van factoren op het gebied van aanleg en milieu. Bij aanleg spelen lichamelijke factoren mee en karaktereigenschappen, zoals bijvoorbeeld grote gevoeligheid. Wat milieu betreft zijn problemen in de relatie ouder – kind (bijvoorbeeld door het niet kunnen voldoen aan de verwachting van de ouder van hetzelfde geslacht), moeizame aansluiting met leeftijdsgenoten van

¹ Genesis 19: 4 tot en met 9

² Romeinen 1: 26 en 27

³ Zie ook: 1 Korinthe 6: 9 en 10 en 1 Timotheüs 1: 9 en 10

⁴ Heidelbergse Catechismus: de 41e Zondag, Nederlandse Geloofsbelijdenis: artikel 14 & 15 en Dordtse Leerregels: hoofdstuk 3 & 4.

hetzelfde geslacht, gepest worden om meisjesachtige / jongensachtige gedragingen of seksueel misbruik in de jeugd belangrijke factoren die de ontwikkeling beïnvloeden.

Waarschijnlijk werkt ook een homoseksualiteit bevorderende cultuur het ontwikkelen van een homoseksuele gerichtheid verder in de hand. Tussen de verschillende factoren bestaat een sterke wisselwerking. Daarom vinden we het niet nodig om, zoals Ouweneel wel doet, een onderscheid te maken tussen kernhomofilie (aangeboren) en perifere homofilie (verworven).

In navolging van Kinsey zien wij de schaalverdeling van de seksuele gerichtheid van mensen als een continuüm. Dit betekent dat er geen scherpe grens is te trekken tussen een groep mensen die heteroseksueel gericht zijn en een andere groep mensen die homoseksueel gericht zijn. Vooral bij jongeren die het proces doormaken van de ontwakende seksualiteit is er nogal wat verschuiving mogelijk. Het komt voor dat ze twifelen over hun seksuele gerichtheid, bijvoorbeeld omdat ze merken dat ze niet geïnteresseerd zijn in typisch meisjesachtige of jongensachtige dingen, uitgescholden worden voor lesbisch of homo, of omdat ze een sterke behoefte voelen aan aandacht van iemand van hetzelfde geslacht. De verwarring daarover behoort min of meer tot de normale ontwikkeling en hoeft niet te wijzen op een bepaalde seksuele gerichtheid. De seculiere homobeweging gaat uit van de gelijkwaardigheidstheorie. Zij stimuleert mensen, vooral jongeren, om hun homoseksualiteit te aanvaarden als identiteit en er zo vroeg mogelijk voor uit te komen. Voor deze benadering kiezen wij nadrukkelijk niet. Het ontwikkelen van de eigen identiteit, inclusief het seksuele aspect, is een dynamisch en kwetsbaar proces dat niet kunstmatig moet worden versneld.

Stichting Different, een stichting die zich met homoseksualiteit bezighoudt, en Ouweneel laten tamelijk veel ruimte voor de mogelijkheid van verandering van de seksuele gerichtheid. Met deze mogelijkheid willen we voorzichtig zijn, al zijn daar wel degelijk voorbeelden van. Enkele onderzoeken laten zien dat mensen die sterk gemotiveerd zijn en gebruik maken van verschillende hulpbronnen, aanzienlijke veranderingen kunnen bereiken op meerdere aspecten van de seksuele gerichtheid.

De begeleiding en hulpverlening dienen zich niet in de eerste plaats te richten op de verandering van seksuele gerichtheid, maar op verbetering van het psychisch welbevinden. Veel mensen met een homoseksuele gerichtheid hebben te maken met psychosociale problemen. Er wordt spanning ervaren tussen het willen leven naar de Bijbelse norm en het gevoelen van een homoseksuele gerichtheid. Dit doet een appél op christelijke naastenliefde, op steun, begrip, respect en begeleiding van de omgeving.

6. Maatschappelijk kader

Voor een goed begrip van de wijze waarop in onze samenleving wordt aangekeken tegen homoseksualiteit, is van belang te bezien hoe de invloed van orthodoxe christelijke geloofsinhouden aan kracht heeft ingeboet. Er is sprake van een trend om de invloed van religie in het publieke terrein (verder) terug te dringen, door een strikte scheiding tussen de publieke en private sfeer te bewerkstelligen. Dat blijkt onder meer door een bepaalde vorm van tolerantie in het publieke domein, waarbij een privé-opvatting van het individu toelaatbaar is mits deze niet wordt opgedrongen aan de ander. Als consequentie van deze wijze van denken wordt ook een verbinding tussen godsdienstige privé-opvattingen en publieke uitingen van seksualiteit niet langer geaccepteerd. Veelal wordt dan als onderbouwing verwezen naar de scheiding van kerk en staat.

Kort gezegd houdt het principe van de scheiding tussen kerk en staat echter in dat de kerk geen formele zeggenschap uitoefent in de publieke besluitvorming en dat de staat de vrijheid van richting, inrichting en stichting van de kerk respecteert. Het gaat om een institutionele scheiding tussen beide. Het beginsel is dus niet bedoeld om het geloof categorisch uit het publieke domein te weren. Helaas wordt het principe van de scheiding van kerk en staat ten onrechte als argument tegen levensbeschouwelijke instellingen gebruikt.

In dit kader, en gelet op de overgrote meerderheid in onze samenleving die geen binding meer heeft met het orthodoxe christelijke geloof (secularisatie), is het verklaarbaar dat de erkenning en aanvaarding van homoseksualiteit door onze samenleving inmiddels verder geworteld is. Daardoor wordt het onderscheid tussen de niet gepraktiseerde gerichtheid (zo benoemd in dit visiedocument) en de gerichtheid inclusief de praxis in ieder geval in het publieke domein onwenselijk geacht. We

constateren dat dit mede het gevolg is van de krachtige pleidooien die vanuit bepaalde delen van de homobeweging worden gehouden. Deze pleidooien concentreren zich via de politieke agenda op het publieke domein en op de juridisering van het gelijkheidsbeginsel. De uitwerking hiervan heeft consequenties voor andere terreinen van het maatschappelijke leven.

We moeten eerlijk erkennen dat onze visie niet aansluit bij hetgeen door de meerderheid in onze samenleving wordt gedacht en gevonden. Echter binnen de Nederlandse samenleving is ware tolerantie een groot en onopgeefbaar goed. De essentie van ware tolerantie is echter dat de Nederlandse samenleving wordt gekenmerkt door verdraagzaamheid en een werkelijk ruimtelandende houding ten opzichte van minderheden hoe abject de visie van die minderheid voor een grote meerderheid wellicht ook is, uiteraard binnen het kader van de openbare orde en de strafwetgeving.

Ware tolerantie, waarbij dus ook rechten en opvattingen van minderheden gewaarborgd zijn, wordt in onze democratische rechtstaat gewaarborgd zolang de verschillende grondrechten gelijk gewogen worden. Het zou een breuk in onze eeuwenlange traditie van vrijheden zijn, indien de democratische grondbeginselen van onze samenleving niet meer gelden voor minderheden omdat hen de ruimte ontnomen wordt een levensovertuiging uit te dragen en te concretiseren die in balans is met de wettelijke grondrechten en de eigen, in dit geval Bijbelse, uitgangspunten. In de nota 'Gewoon homo zijn' wordt de ruimte erkend die er binnen een democratische samenleving, met beginselen als de vrijheid van meningsuiting, is om homoseksualiteit of homoseksuele relatievorming af te wijzen (pag. 4).

7. Schoolvisie

Christelijk-reformatorisch onderwijs heeft als doel jongeren toe te rusten om als christenen in deze samenleving te leven. De Bijbel en de daarop gebaseerde belijdenisgeschriften vormen de grondslag van onze school. We vragen van onze medewerkers en de ouders van leerlingen dat ze deze grondslag onderschrijven en aan de leerlingen voorhouden en voorleven. Hierdoor ontstaat een sterke eenheid, waarbinnen de vorming van onze leerlingen zo goed mogelijk tot haar recht kan komen.

Op grond van de Bijbel stemt homoseksualiteit niet overeen met de seksualiteit zoals die door God is bedoeld en daarom als teken van gebrokenheid moet worden gezien. Dat betekent niet dat er op onze school geen plaats kan zijn voor medewerkers of leerlingen met een homoseksuele gerichtheid. De binding aan de grondslag die we vragen betreft de leer (het onderwijs) en het leven. De aard en de gerichtheid van mensen kunnen nooit een reden zijn om onderscheid te maken. We hebben allemaal een zondige aard, of we nu heteroseksueel of homoseksueel gericht zijn. Strijden tegen de zonde is inherent aan het christen zijn. De Bijbel wil dat we elkaar liefhebben, elkaar steunen in onze moeiten en verdriet en in de strijd tegen het verkeerde. Het oprecht willen dienen van God en het volgen van de Heere Jezus vraagt het onderhouden van Gods geboden en zelfverloochening, ook ten aanzien van seksualiteit.

Wij menen dat christenen met een homoseksuele gerichtheid deze niet hoeven ontkennen. Ze mogen er eerlijk over zijn, tegenover zichzelf en degenen die ze vertrouwen. De school kan haar medewerkers en leerlingen daarbij tot steun zijn.

Collega's en leerlingen met een homoseksuele gerichtheid mogen zichzelf, net als anderen, aanvaarden als onvolmaakte zondige mensen, die grote waarde hebben, omdat God hen geschapen heeft en voor wie, door bekering, vernieuwing mogelijk is door Jezus Christus. Het aannemen van het homo-zijn als identiteit, zoals wordt gestimuleerd door de seculiere homobeweging, achten we in strijd met Gods Woord en derhalve verwerpelijk. Christenen ontleen hun identiteit niet aan het hetero of homo zijn. De Bijbel spreekt over identiteit in termen van wie iemand is in de relatie tot God en de naaste. Ook in een door Christus herstelde relatie met God hebben we in dit leven nog steeds te strijden tegen verkeerde gevoelens. Dus niet: ik ben homo en probeer mijn christelijk geloof daarin in te passen. Maar: ik ben christen en heb met Gods normen strijdige begeerten, onder andere op (homo)seksueel terrein; vanuit mijn christen zijn wil ik, hoewel dat moeilijk is, door de genade van de Heere strijden tegen alle zondige begeerten, dus ook tegen deze. Ik kies met Gods hulp voor een leven zonder homoseksuele praxis en relatie. Zoals ook andere christenen in de weg van genade en van bekering keuzes maken om van alle zonden weg te blijven en hun weg met de Heere te gaan. Dit

is een moeilijke maar met Gods hulp mogelijke weg, waarbij we vanuit de school hulp en ondersteuning willen bieden.

In de christelijke-reformatorische gezindte is homoseksualiteit een beladen onderwerp en komen we ook homovijandigheid tegen. We voelen ons als school verantwoordelijk om daaraan aandacht te besteden, door het scheppen van een veilig klimaat, goede toerusting en vorming van alle leerlingen en begeleiding en ondersteuning van individuele leerlingen en medewerkers. Ook de nota 'Gewoon homo zijn' vraagt ons onder ogen te zien dat homoseksuelen zich afgewezen kunnen voelen en geïsoleerd kunnen raken.

8. Richtinggevers voor beleid

Onze visie op homoseksualiteit is de basis voor concretisering binnen beleid op deelterreinen. We geven daarvoor de volgende richtinggevendende uitspraken:

Veiligheid / klimaat

- We willen een veilige schoolomgeving voor leerlingen en medewerkers. Dat betekent onder meer dat homohaat actief wordt tegengegaan, ook wanneer deze zich aandient in de zogenaamd 'onschuldige' vorm van grapjes en terloopse opmerkingen.
- Binnen dit klimaat hebben leerlingen en medewerkers ruimte en veiligheid om uit te komen voor hun homoseksuele gerichtheid. Tegelijk is er openheid om elkaar in liefde aan te spreken op verkeerd gedrag.

Toerusting en vorming

- We bedden het thema homoseksualiteit in binnen het bredere thema van de seksualiteit.
- Seksualiteit is een belangrijk thema voor jongeren en verdient voldoende en continue aandacht, in een doorgaande lijn met de basisschool en in een vakoverstijgende aanpak.
- De opvoeding in het gezin en de catechisatielessen in de kerkelijke gemeente vormen één geheel met de activiteiten die op school worden ondernomen.
- We gaan uit van een positieve visie op seksualiteit, als een scheppingsgave van God. Deze mag alleen worden gepraktiseerd binnen de duurzame huwelijksrelatie tussen man en vrouw.
- Als we het hebben over seksualiteit die tegen Gods bedoelingen is, zetten we de homoseksuele praxis niet zwaarder aan dan de zonden van de heteroseksuele praxis.

Leerlingbegeleiding

- Docenten, mentoren en leerlingbegeleiders moeten weten hoe ze moeten omgaan met leerlingen met homoseksuele gevoelens en hun directe klasgenoten. De begeleiding van leerlingen met homoseksuele gevoelens heeft een plaats in de normale structuur van leerlingbegeleiding.
- Leerlingen mogen, binnen de kaders van het beleid van de school, uitkomen voor hun homoseksuele gerichtheid. Omdat hun persoonlijkheid nog in ontwikkeling is, raden we hen af dat te vroeg te doen. We adviseren in eerste instantie het individuele contact met een familielid of vertrouwenspersoon van school of kerk. Daarna kunnen, als de leerling dat wenst, meer personen (bijvoorbeeld de klas) op de hoogte worden gesteld.
- De leefwijze van de minderjarige leerling buiten de school is een verantwoordelijkheid van de ouders. Wanneer een leerling binnen de school blijkt geeft van een homoseksuele relatie met een andere leerling, zullen we in overleg met de ouders begeleiding inzetten. Dit geldt overigens ook wanneer er sprake is van heteroseksuele contacten tussen leerlingen.
- Wanneer de leerling tot uiting brengt dat hij zich bewust niet wil conformeren aan de grondslag en daarmee de leef- en gedragsregels van de school, kunnen maatregelen aan de orde zijn. Deze worden in liefde genomen, zijn gericht op terugkeer van de zondige weg. Dat betekent ook dat er een zekere opbouw in maatregelen is.

Personeelsbeleid

- Personeelsleden beloven bij hun benoeming dat ze naar Schrift en belijdenis zullen handelen, zich daaraan zullen toetsen en die aan leerlingen zullen voorhouden en voorleven. Een personeelslid met homoseksuele gevoelens heeft recht op onze steun.
- Het aangaan van een homoseksuele relatie is een van de mogelijke situaties waarin de gegeven belofte niet wordt nagekomen. We proberen door gesprekken en eventueel pastorale steun de medewerker terug te brengen van deze weg. Wanneer hij bij zijn keus blijft, is een (handhaving van de) benoeming in strijd met de grondslag van de school. Vanuit het principe van goed werkgeverschap zullen we dan zoeken naar een passende oplossing binnen de wettelijke kaders.

Communicatiebeleid

- We communiceren met ouders en kerken over de wijze waarop we omgaan met de toerusting en vorming van de leerlingen.
- Omdat de thematiek zeer verstrekkend kan zijn voor de vrijheid en tolerantie van onze levensvisie, zijn er duidelijke afspraken nodig over de manier waarop we over dit onderwerp communiceren met externen, zoals de media en de overheid. Daarbij gaat het vooral om zorgvuldigheid en eenduidigheid.

Ridderkerk, juni 2008

Bijlage

Gebruikte literatuur

- Laan, H.L. van der (2007) Buitenkerkse theorieën over homoseksualiteit. Amsterdam, Different
- Kinsey, Alfred C. e.a. (1948), Sexual Behaviour in the Human Male
- Molenaar, T.E. & J. van der Wal (red.) (1990) Homofilie en de christelijke gemeente. Ervaringen, pastoraat en hulpverlening. Leiden, Groen
- OCW (2007) Gewoon homo zijn, Lesbisch- en homo-emancipatiebeleid 2008-2011, Den Haag, OCW.
- Ouweneel, W.J. (2006) Seks in de kerk. Vaassen, Medema
- Schouten, M., Dankmeijer, P. (2008) Een roze draad in veiligheid op school, Seksuele diversiteit in een brede aanpak van omgangsvormen, een handreiking voor schoolleiders, Amsterdam, empowerment lifestyle services
- Seldenrijk, R. (2004) Als je je anders voelt. Homofiele gerichtheid, homoseksualiteit, transseksualiteit en de christelijke gemeente. Amsterdam, Oogst Publicaties / Groen
- Stichting Different (2006) Lespakket Helemaal anders. Amsterdam, Different

Overige (christelijke) literatuur over homoseksualiteit

- Aardweg, G.J.M. van den, J. Bonda e.a. (z.j.) Een netelig vraagstuk. Homofilie, geloof en psychologie. Nijkerk, Callenbach
- Balk-Karsseberg, A., V. van Bruggen, J. Douma, K. van den Geest, B. Luiten en P.M. Wagenaar (1998) Homofilie en christen zijn. GSEvREEKS 39. Barneveld, De Vuurbaak
- Barth, A. (1998) Tegendraads?! Kampen, Kok Voorhoeve
- Davies, B. (z.j.) Homofilie en de Bijbel. Kanttekeningen. Onze Weg
- Douma, J. (1984) Homofilie, 5de herziene druk, Kampen
- Gagnon R.A.J. () The Bible and Homosexual Practice
- Golen, A. van (z.j.) Eenzame strijd. Kampen, Kok Voorhoeve
- Hoek, J. (1986) Een bijbels-pastorale benadering van homofilie. In: A.G. Knevel (red.), Rondom seksualiteit. Kampen, Kok
- Janssen, J. (1989) Kavels tarwe in de woestijn; gemeente, pastoraat en homofilie. Goes
- Kool, A. (red.) (1995) Homoseksualiteit en kerk. Om de voortgang van het gesprek. Zoetermeer, Boekencentrum
- Noordam, J. (1994) De huiver van Leviticus. Ethiek en pastoraat rond homofilie en homoseksualiteit. Zoetermeer, Boekencentrum
- Payne, L. Genezing van de homoseksueel. Hoornaar, Gideon
- Rekers G.A. (ed.) (1996) The Journal of Human Sexuality
- Sluis, J. van de (1990) Ik ben niet meer zo. Moria
- Vegt, M. van der (2004) Uit de schaduw. Tien homo's over hun worsteling met geloof en kerk. Amsterdam, Telos
- Vereniging Tot Heil des Volks (2000) Uit de stilte. Pastorale hulpverlening rond seksuele identiteit
- Vermeulen, B.P. (2007) Vrijheid, gelijkheid en burgerschap. Over verschuivende fundamenten van het Nederlandse minderhedenrecht en –beleid. Den Haag, Sdu Uitgevers
- Werner, R. (z.j.) De strijd van de homofiel. Onze Weg
- Windig, J. (1991) Liefde, vriendschap en homoseksualiteit, Bijbels bezien. 's-Gravenhage, Boekencentrum

Samenstelling stuurgroep

- mw. mr. T.E. Blom (VGS; secretaris)
- P.W. Moens (VGS; voorzitter)
- A. de Pater (ds. J. Fraanjeschool, Barneveld)
- G. Romijn (basisschool "De Akker", Lisse)
- drs. L.N. Rottier (Driestar educatief)
- P. Schalk (RMU)
- drs. D. Vogelaar (VGS/DORVO)